

Üdvözöltek a krokodilok

Hónapokig nem tudtam rájönni, hogy hol találkoztam én össze Ami Dadával, nem személyesen vele, hanem a nevével. Most aztán a táskám fenekén bicska után kotorásztam, és a kezembe akadtak apró kis papírok, följegyzések, és közöttük ráakadtam egy névjegykártyára. Rá volt írva: Ami Dada és a krokodilok. Betettem az ablakba, hogy szem előtt legyen, és a hét végén majd tüzetesebb vizsgálat alá veszem azt a néhány szót. Hétközben nem ér rá az ember, mert sok a tanulnivaló, meg a lóti-futi dolog delutánonként, este issza az ember az igazi orosz teát, mert Moszkvában ez a nemzeti ital.

Újra előszedtem az obszcenitárium (kollégium) nyolcadik emeletén levő szobám ablakából a kártyát. A hátlapján a szálloda címe: „Hotel Albert 162 rue la Fayette; 75 010 Paris (entre les gares du Nord et l'Est)”. Csak hogy ez a kártya tavalyi, ősz eleji; s Ami Dada még azzal dicsekedett, hogy „barátom Nixon, az amerikai elnök”, és hol van már Nixon?

Megfordultam akkor a „Gare de l'Est-en”, mert közel van oda a nord (északi pályaudvar). Két sáv állomás, akár a mi nagyállomásaink, vagy a pesti Nyugati. A pályaudvarok mind egyformák. Csak Ady Endre miatt ténferegtem arra, és ismert versének fejében maradt négy sorát mormoltam: „Az alkonyatban zengenek itt/Tovább a szent dalok/Kivágtatna a vas-szörnyeteg/Es rajta egy halott.”

A költőt nem a vasszörnyeteg zihálása fűtötte — tudom én — a búcsú Lédatól, aki ottmaradt Párizsban, és Ady indult haza. Micsoda egy vonat az, micsoda bitang vonat, különösen csipős időben, amikor nem fűtik! Akkor éppen nem fűtötték Salzbürgtől Párizsig, s a kedélyes francia vasutas azt mondta: „Ugyan kérem, bagatell úgy — még nincs itt a tél.” Igaza volt, még csak az ősz elején járt a naptár. Elgondoltam magamban, micsoda erőteljes szemrehányást kapna a mi vasutasunk, ha a Budapest—Szeged expresszen egyszer elromlana a fűtőberendezés.

Elszomorodtam a Gare de l'Est-en, a nagy emberáradatban. Mindenki futott, valamelyik vonatról vagy valamelyik vonatra, gomolygó, tülekedő tömeg, egy és több kupac és mindenki maga van. Álltam és dermedten figyeltem a pályaudvar kora esti zsongását. Egyedül álltam és még ahhoz sem volt kedvem, hogy igyak egy liter bort — mint Passuth tette —, hogy hátha fölsejlik bennem is „néhány reményröngy”. Régen azért jártam a pályaudvarok környékét, mert — gyerekkorban — azt hittem, a vágatott vonat vízszintes boldogságot. Mindig valami izgalmat idézett elő bennem az induló vonat, ahány ember ül rajta, annyi jó hír, öröm érkezik, olyasvalakik, akiket valahol mindig várnak. Csak hát ez a naiv, ábrándos kor elmúlt, s ha nehezen is, de megtanított az élet: minden gyanakvós és érdek. A vonatokból kiszorult az utak öröme; közönséges, unalmas a vonat. Ott is magadban üldögélsz, a sok magányos között.

Kicsit jobb kedvre hangolt a párizsi magyar est. Nem tudom, hogy milyen alkalomból rendezték a Magyar Házban. Vacsorával egybekötött műsoros rendezvényre került sor, pesti művészek léptek föl, nem mondhatnám, hogy túl nagy sikerrel. Érdekes egy intézmény az, a kint élő magyarok kulturális, egészségügyi, önszegélyező egyesülete működik benne. Még a monarchia alapította és Trianon után, a magyaroknak ítélte valamilyen nemzetközi fórum.

Már amikor a kapun beléptem, egy magas termetű nő figyelt rám és mosolygott. Meglepődtem, hogy talán rossz helyre tévedtem, de a magyar nyelvű föliratok megnyugtattak: mégis-

csak ez a Magyar Ház. Megbátorítottam magam, és tovább mentem, föl az emeletre. A folyosókon sokan ácsorogtak, beszélgettek, de senkit sem ismertem közülük. A falakon kinagyított művészeti fotók: Balaton, Bakony, Mátra és Sopron. Végigmentem a folyosón, hátha Szegedről is látok valamit. A folyosó végén irodát rendeztek be, s velem szemben, a nyíló ajtón kilépett egyik stégistánk: Nagy Pál. Megszóltottam:

— Alighanem egy csónakházon vagyunk.

— Igen, bizony. Alig várom a nyarat. Tizenegy hónapig azért gürögök, számolom a napokat, hogy júliusban ott töltsöm a szabadságom.

— En is így vagyok. Bármily furcsa, én is számolom a napokat, de csak a tél végétől...

Végighúzza fél Európán utánfutóval a motorcsónakot, és ledekko a „Békén”, s azután úgy érzi — teljesen megváltozott a világ. Azt már nem mertem elmondani — csak gondoltam —, hogy én még külön megálodom a sorsot, hogy újra megértem a nyarat, mert igen nagyon arat a

halál mostanában. Időnyíláskor mindig azt figyelem; megvagyunk-e valamennyien?

— Mit csinál itt?

— Az önszegélyező egyet pénztárosra vagyok — feleli Nagy Pál.

Közben asztalhoz ültünk, és én Patkó Imre mellé kerültem, és hát természetesen az ottan működő Magyar Intézetről beszélgettünk. Jók-e az előadók, kiadványaink, milyenek az ösztöndíjasaink stb. A vacsora előtt odajött az a magas lány, akivel a kapuban találkoztam, és hosszasan meghézt és mosolygott. Babos fejkendőben, kis fehér köntőben állt előttem és nevet.

— En magát ismerem.

— Honnan?

Mondja a nevemet, és a munkahelyemet. Zavarba jöttem.

— Hol találkozott velem? — kérdeztem tőle.

— Láttam már többször is. Fölcsólt kongresszusokon, s én is ott voltam. Előadást tartott Péten, a nitrogén művelődési házban, s annak én voltam az igazgatója. Olvastam az írásait.

— Jóisten, csak nem?

— Na, nem kell szégyenkeznie!

— De akkor, hogy kerül ide?

— Hosszú história.

Mégis, egy perc alatt elmesélte. Nyaralt az NDK-ban, s ott megismerkedett egy jóképű francia sofőrrel, aki szintén ott töltötte a szabadságát. Férjhez ment és most — konzuli útlevelem — feleség Párizsban.

— Disznótörő vacsoránk van. Mit szeret?

— Mindent.

Patkó valamilyen ügy kapcsán a „rideg proletárt” említette, hogy az valahol Párizs környékén mennyi galibát okozott, de nem nagyon figyeltem, mert előkerült a disznótörő.

Ezen a szállodai kártyán felelt szavak is valószínű, azon a vacsorai beszélgetéseken kerültek följegyzésre és feledésbe, mert itt van az is, hogy „magyar est”. Aki csak szavakat ír föl, az úgy jár, mint én: nehezen tudja öszerezni az összefüggéseket. Ezen a hideg moszkvai estén azért sikerült a krokodil-ügyet és Ami Dadát tisztázni.

Ez az Ami Dada valahol miniszterelnök volt, vagy ma is az, akit egyszer fölkeresett egy nyugatnémet televíziós riporter. Filmet készített vele, és azt a televíziójuk levetítette. Valaki a vacsorán ülők közül látta ezt a

filmet. Így kerültek az említett szavak — jegyzetfüzet hiján — a hotelkártyára.

A televíziós ipar figyelmét már azzal is erősen fölkelte Ami Dada, hogy Hitler csodálója, s ritka emberi nagyságot lát benne, harminc-negyven év távlatából. Az meg különösen meglepett a riportert, hogy Dadának az a szándéka, megsegíti az angolokat, akik meglehetősen nagy gazdasági bajokkal küzdenek. Érthető, hogy ezeket a fontos kijelentéseket egy az egyben képre és hangra rögzítette, tárgyszerűen, kommentár nélkül.

— En olyan nagy ember vagyok, hogyha kimegyek a folyópartra, a krokodilok kijönnek a víz szélére, és üdvözölnek engem.

A riporter megdermedt. — Bizonyítom — szolt nyugalmatlan Dada.

Kimentek a vízpartra, és Ami Dada leült a folyóparton, közel a vízhez, egy farönkre. A riporter bekapcsolta a kép- és hangfölvétő masináját. Néhány pillanat múlva nagyon sok, hatalmas termetű krokodil úszott a víz széléhez — csak a hátuk látszott —, s amint a sekélybe értek, kiemelték hatalmas fejüket és tátogó szájakkal ácsorogtak a miniszterelnök körül.

— Na, látja? Idejöttek, hogy üdvözöljenek engem — szolt a riporterhez —, tudják, hogy itt vagyok. Csak azt akartam önnek bizonyítani, hogy a krokodilok is üdvözölnek.

Schnitt. A kamera vált. De én nem, mert teljesen megdöbbentem. Két esztendeje a nagy krokodilfarmon jártam, Kubában, ahol negyvenezred darabot nevelnek (bőrexportra). Közeledett az esti etetés ideje, a közeli országúton dübörgőve közeledtek a nagy hűtőkocsik a hússal. Nem a kocsik zajára figyeltem, hanem a krokodilokra: az elkerített részben valamennyi kint volt a víz szélén, magasra emelt fejjel, s a kocsik irányába fordították a szájukat. Most meg én mondom: schnitt.

Megy a riporter. Egy szobában vagyunk, kormányülésen. Ami Dada beszél, a riporter hallgat. Újra jön a vélemény: kedveli Hitlert, mert megistenített erőt és bátorságot lát benne. Majd Anglia megsegítésében kell dönteni, és sürgősen egy levelet fogalmazni Amerikába, „mert Nixon barátom sokat ad a véleményemre”. (Akkor még nem Carter volt az USA elnöke.)

A kis betörések és nagy bajok társadalmaiban ül a riporter, és csudamód tud hallgatni, csak Ami Dada beszél.

A kormányülésen áll a kamera. Hosszú asztalnál ülnek a meghívottak (miniszterek), és hallgatják az elnök okfejtéseit. Nyugodtak, figyelmesek, de egy közülük, nyurga ember, állandóan izeg-mozog, sehogyan se találja a helyét. Olyan ideges, hogy nem is tudja leplezni.

A riporter közbeszólt:

— Tíz nap múlva megették a krokodilok.

Vége.

Hiába — gondolom magamban —, azt csak a krokodilok tudják, hogy mikor, kit kell üdvözölni és mikor, kit kell megenni.

SIKLÓS JÁNOS

Keresztúry Dezső

Beszélgetések a küldetésről

1.

A.: Élsz?
B.: Élek.
A.: Félsz?
B.: Félek.
A.: Csak aki fél lehet igazán bátor.
B.: En hős leszek félvén a vacogástól.

2.

A.: Barátom így se, úgy se menekülsz! Isten ügyse: visz, veled vagy ellene, a végzeted!
B.: Feneketlen tóba fulladok? Lelekem csak lángba hullhat? Inkább messze futok. Nem így a jobb?

Bókkon Gábor

Tájkép

Sziklák szellettei szemei figyelnek.
— Hova tart? — kérdik a madárijesztő.
szétfolyt festék-szemükkel
gúnyosan hunyorogva.
Szűkülő utak ága-kodnak.
Hajtok indulnak fűtyörésző félelemmel.
Meglőtt rókák éneke kísér
utam vörös szemmel vigyázzák.

Lázár Tibor

Megálló

Megálló életstációk
fintorba bújó csodálkozók

megindulni nehezebb mindig
a bentől eljutni kintig

lázban megfázni csontig
amíg a láng égbe botlik

sorjáznai bűnt bocsájthatót
rabkenyérrel szájba vert só

sürgöt kezemben a gyeplő
csillagtyúk csibéje felnő

fénypihék játéka kényes
borotva-sötétje éles.

Budapesti levél

Gondolom, sokan emlékeznek még Szegeden Kőmíves Erzsire. Évekig játszott a szegedi színpadon; a szegedi közönség nagyon megszerette és elismerte. Az akkori Tisza Lajos körúton lakott édesanyjával, akit rajongásig szeretett. És rajongásig szerette — a színpadot. Csaknem másfél évtizede, hogy interjút csináltam vele. Komócsin Zoltán volt a Népszabadság főszerkesztője, ő küldött — ahogy mondta: Erzsikéhez. Együtt jártak a Szeged környéki falvakat, tanyavilágát annak idején, a felszabadulás utáni hőskorban... Interjút megjelent a Népszabadság 1965. augusztus 15-i számában. Kőmíves Erzsike akkor volt 70 éves...

— Az volt az igazi életem, amikor mindig más lehettem; táncolhattam, nevettem vagy sirhattam, énekelhettem, szavalhattam — ahogy mindenkor szerepem megkívánta...

Így kezdődött Kőmíves Erzsike vallomása. Nem tudom elhinni, hogy ez a robbanó, sűrű, meleg hangú és örökké mozgékony arcú művész — nincs többé... A Népszabadság nemrég közölte halálhíreit, temetésének időpontját (január 26.). A Farkasréten nyugszik, rajongva szeretett édesanyja mellett.

Szerencsés művész volt — mint elmondta nekem —, nem kellett harcolnia pályatársaival a sikerért. Sohasem versengett, nem érezte szükségét. Ha küzdött, akkor a közönségért harcolt, hogy estéről estére megnyerje magának.

— Nagyon boldog és szerencsés színész voltam — mesélte —, mert olyan partnerekkel játszhattam, mint Pethes Imre, Beregi Oszkár, Uray Tivadar, Lehotay Árpád, Gál Gyula,

hogy csak néhányat említsek. Amikor ilyen nagy színészek voltak a társaim, úgy éreztem, hogy nem is a földön, vagy a színpad deszkáin járok, hanem repülök, lebegek valahol a felegek felett.

Hát igen, ez az igazi művész tisztá vallomása. Beszélte még arról, hogy milyen jó volt Szabó Ernő partnereként összehangoltan mókázni. Nagyon szerette és nagyra tartotta Rátkay Mártont, akivel a Sárga róza című operettben pár mondatos jelenésű negyedórás hahotázással nőtt... Kőmíves Erzsike visszaemlékezései nyomán meglevenedett a régimúlt színházi világ, a küzdelmek és áldozatos, csöndes pionírkodások, amelyek az első világháború utáni, a két világháború közötti, majd a felszabadulás utáni színészéletet jellemezték.

A partnerek közül természetesen külön fejezetet szentelt Csontos Gyulának. Ő volt az, aki nagy művészete mellett Kőmíves Erzsike sohasem tudta magához hangolni.

— Persze, ez mit sem von le Csontos nagyságából — mesélte a művész, ez a tökéletes, akkor még eleven színházi lexikon.

Feljegyzései szerint 50 év alatt több mint félszáz szerepet játszott el. A Vígyszínház színésziskoláját végezte, amikor első nagy színpadi szereplésére került sor Barta „Sötét ház” című drámájában.

— Azt olvastam, hogy már senki sem él rajtam kívül azok közül, akik 1919-ben ebben a darabban játszottak... — mondta elmélázó kis mosollyal. Aztán rátért kedvenc szerepére: a Sasfőket több mint százötven-szer játszotta Győrött, Miskolcon, Ungváron, Munkácsán, Beregszászon, Rozsnyón, Losoncon, Kassán és ki tudja, még hány városban, községben. A Hamlet Oféliája, a Faust Margitja, a Tragédia Évaja Beregi Oszkár partnerejeként. Egyik nap Oféliát volt, a másik nap Médiát „Három a kislányban”. Kétélű művésznőnek titulálták, de ennél sokkal több élete volt a színpadon. Néhány színdarabban különböző időben más-más szerepet alakított. Például a Cigánybáróban először Szaffit, majd huszonötödör énekelte a férfi főszerepet: Barinkait, végül a cigányasszonyt, Ciprót. Az Aranyemberben először Noémít, majd Tímeát, utána Atáliát, s végül Brazovicsné. A legnagyobb színházi élményeként a moszkvai vendég szereplést említette: a Havasi kúrtben Paraszját alakította.

Kőmíves Erzsike most — úgy érzem — a Tragédia hősnőjeként ott áll a „tátogó mélység” felett, amely már nem remíti őt... Művészi glóriájával könnyedén áttalépi azt... Emlékei és fennmarad a halás közönség szívében.

CSÁNYI PIROSKA